

ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАННИ БЛАЖКЕВИЧ (1886–1977 рр.)

У статті проаналізовано громадську діяльність письменниці і педагога Івонни Блажкевич. Досліджено її роль у зростанні рівня освіченості галицьких селян, антиалкогольній боротьбі, популяризації здорового способу життя. Велику увагу звернено на внесок І.Блажкевич у процес раціоналізації господарства галицьких селян та розвиток українського кооперативного руху в 20-х – 30-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: Іванна Блажкевич, Галичина, громадська діяльність, селяни.

В історії України є чимало постатей, які попри свою всесторонню обдарованість та активну громадську діяльність, залишаються маловідомими для широкого загалу. До таких пасіонаріїв, на прикладі яких потрібно виховувати сучасне молоде покоління, безперечно належить Іванна Блажкевич (1886–1977) – українська дитяча письменниця, педагог, громадська діячка, автор численних поетичних творів, педагогічних посібників, статей з питань економіки, етнографії, спогадів про І. Франка, В. Стефаніка, О. Кобилянську та ін.

Більш-менш цілісну картину уявлень про громадську активність та сферу зацікавлень вчительки дозволяє скласти записна книжка, що зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України. Документ містить нотатки різноманітного характеру, які в загальному можна розділити на такі групи: господарські проблеми (годівля домашніх тварин, вміння здійснювати покупки, історія створення “Секцій господинь” за кордоном), кооперативні, санітарно-гігієнічні (поради стосовно поведження за столом), педагогічні (гігієна дитини, дошкільне, трудове, статеве виховання) питання, боротьба за права жінок тощо [9]. Етнографічні записи, здійснені І. Блажкевич, зберігаються у фондах Державного архіву Тернопільської області [4; 8], однак, на наш погляд, вони потребують більш детального аналізу в рамках окремого дослідження.

Іванна Блажкевич залишила також свої спогади, які охоплюють 1914–1921 рр., і є цінним історичним джерелом періоду Першої світової війни та визвольних змагань галичан [12; 13]. У них відображено не тільки побут вчительки, її родичів і знайомих в умовах бойових дій, а й подано чимало інформації стосовно армій ворогуючих сторін, створення Західно-Української Народної Республіки (далі – ЗУНР) і перебрання українцями влади на місцях (у цьому процесі не останню роль відіграла сама авторка спогадів). Однак найбільше інформації про життєвий шлях та громадську роботу можна почерпнути з двох автобіографій, в яких вона навела перелік власних літературних творів і статей, а також охарактеризувала свою участь у створенні жіночих товариств, добродійних організацій, дитячих садків, гуртків самоосвіти, сільськогосподарських і кулінарних курсів [1; 2].

Цілий пласт цінної інформації містять публікації І.Блажкевич у періодичних виданнях міжвоєнного періоду, адже її авторству належить близько трьохсот статей на різноманітну тематику [48, с. 102]). Її дописи і замітки у тогочасній пресі охоплюють широке коло проблем у галузі педагогіки, етики, економіки, агрономії, медицини, гігієни [14–24; 26–34; 36–39].

В останні роки вийшли друком наукові статті, присвячені різним напрямкам роботи вчительки, зокрема її участі у кооперативному русі, організації дошкільних навчальних закладів тощо. Це насамперед праці Б.Головина [35], А.Левицького [41], І.Рутило [46], М.Чорної [55 – 59]. На окрему увагу заслуговують публікації краєзнавця, директора Денисівського краєзнавчого музею Б. Савака [47; 48].

Маючи на меті розкрити громадську діяльність І.Блажкевич, насамперед вважаємо за доцільне прослідкувати обставини, які вплинули на формування її особистості у дитячі та юнацькі роки. Майбутня письменниця і педагог народилася 9 жовтня 1886 р. у с. Денисів (нині Козівського району Тернопільської області), де у 1867 – 1898 рр. вчителював її батько Омелян Бородієвич [2, арк. 1]. Як писав виходець із цього села Михайло Шарик, “порівнюючи із сусідніми селами, Денисів був високо національно свідомий. Наші громадяни гордились тим, що вони з Денисова” [60, с. 20]. Найбільше село славилось своїм хором, чисельністю у 125 чоловік, а також школою для диригентів (відкрита у 1880 р.), організованими місцевим парохом Осипом Вітошинським¹. Щороку сюди приїздило навчатися близько 50 чоловік. Перед співаками з доповідями виступали письменники Корнило Устиянович та Андрій Чайковський, Омелян Бородієвич навчав учнів садівництва, Павло Думка – пасічництва. Учень Івана Франка Степан Гарматій знайомив хористів з політикою, а сам керівник хору, крім спеціальних предметів, викладав агрономію [6, арк. 6; 19, с. 109]. Згаданий К. Устиянович гостював вдома у Бородієвичів. Він же намалював портрети батьків І. Блажкевич, які сьогодні зберігаються у Денисівському краєзнавчому музеї [46, с. 120].

Після передчасної смерті матері, чотирирічною Іванною опікувався дідо Сильвестр Щепановський із Збаража, який працював лісничим у графа Німентовського. Він же назавжди прищепив їй любов до народної казки, пісні, а також природи [48, с. 101]. Дівчина закінчила початкову школу в с. Денисів (1893–1896), 3 класи Тернопільської віділової школи (1896–1900). Невеликі статки сім’ї не дозволили їй продовжити навчання. З цього приводу писала: “Батько посилали в школу двох моїх братів, отже для мене третьою не було фондів, бо зарплата вчителя була мала. Лишилася мені дорога самоосвіти, але при тяжкій праці в батьківськiм господарстві мала я для читання книжок дуже мало часу... Треба було мені жертвувати собою ради вищої освіти братів” [2, арк. 2].

Отже, в силу матеріальних обставин, І.Блажкевич наполегливо займалася самоосвітою. У такий спосіб вона швидко ознайомилася із польськими перекладами французьких та англійських авторів, з творами І.Нечуй-Левицького, А.Чайковського, В.Стефаніка, М.Черемшини, Л.Мартовича, І.Франка. Із Каменярем, дівчина особисто познайомилася ще у дитячі роки, коли той виступав на вічі 1894 р. у сусідньому селі Купчинцях [46, с. 120]. Щодо “Кобзаря” Т.Шевченка, то він був настільною книжкою у домі Бородієвичів з 1893 р. [2, арк. 2].

Іванна Блажкевич належала до тієї когорти молодих людей, на яких сильне враження справили твори відомої письменниці О.Кобилянської. Зокрема, високо вона оцінила повість “Царівна”: “Царівна” витичила мені шлях життєвої самостійності, влила в душу почуття рівновартості жінки з чоловіком, зруйнувала не одне “не випадає”, яким в той час путали дівчат” [2, арк. 3]. Не менш схвально відгукнулася у своїй автобіографії вона про інший твір авторки: “Земля” була чудесним способом, яким я підійшла до своїх подружок, читаючи їм на вечорницях вголос “Землю”. Під сюркіт веретен слухали, а потім самі за книжку брались” [2, арк. 3].

Заручившись підтримкою місцевої молоді, у 1904 р. І.Блажкевич створила при спортивно-пожежному товаристві жіночий відділ, який з 1905 р. став “Кружком руських дівчат”. У цей час одним із найважливіших напрямків її громадської діяльності стала боротьба із неписьменністю. Вона особисто організовувала курси для аналь-фаетів і до 1909 р. практично ліквідувала неграмотність у Денисові [2, арк. 8]. Водночас дівчина займалася бібліотечною справою, заохочуючи молодь до читання [2,

¹ Про самого Осипа Вітошинського один із сучасників Я. Остапчук писав: “Це був народний діяч небуденного формату. Він поєднав свій музикальний талант і нахил до громадської праці з красою природи, щоб створити для себе і для своїх співжителів окремих світ духовної розваги і культурного поступу” [45, с. 242].

арк. 3]. Паралельно включилася в антиалкогольну боротьбу, ініціюючи у Денисові бойкот корчем (1911 р.) і заснувавши товариство “Відродження” [2, арк. 15].

На цей же період припадає початок літературної діяльності І.Блажкевич. У 1908 р. вона опублікувала у газеті “Народне слово” під псевдонімом “Денисівець” поезію “Грудка на могилу Марка Каганця”. У такій віршованій формі поетеса висловлювала свій протест проти свавілля польських жандармів під час виборів. Згодом у тій же газеті вийшли друком її твори “Над свіжою могилою Адама Коцка”, “Страдальній матері О.Січинській”, “Жертвам ляської сваволі в Чернихові” та ін [48, с. 101].

4 лютого 1911 р. дівчина вийшла заміж за сільського учителя Івана Блажкевича [48, с. 101], а вже з 1 вересня 1911 р. почала працювати у с. Суботів (нині Галицького району Івано-Франківської області) як учителька “ручних робіт” [1, арк. 2]. Тут же вона організувала курс для неграмотних, особисто займалася підготовкою здібної молоді до вступу до гімназії [1, арк. 8]. У 1914 р. її чоловіка перевели на роботу “управителем” школи с. Залуква (нині Галицького району Івано-Франківської області). Тут вчителька з двома малолітніми дітьми (синові Богдану було два роки, а доньці Любі тільки 10 днів), без чоловіка, якого у перші дні мобілізували на фронт, перебула важкі роки Першої світової війни. У цей час вона фактично керувала Залукв’янською школою.

У своїх спогадах, присвячених цим подіям, І.Блажкевич писала, що “положення жінки з дітьми на бойовій лінії набагато гірше від жовніра в окопах” [12, с. 126]. Для того, щоб хоч якось прогодувати дітей їй довелося заробляти і пранням білизни для дружини російського інженера, і приготуванням їжі для представників вищого офіцерського складу, і випіканням пасок для солдат російської армії (300 штук !) і навіть вишиванням (на замовлення військового лікаря за окрему оплату вона вишила фартух і рушник для його дружини) [12, с. 126–128, 136]. Єдиним більш-менш стабільним джерелом утримання в цей період був дохід із пасічництва. Щоб врятувати свої вулики від грабунків військових, вона закопала їх у шкільному городі [34, с. 5].

Незважаючи на складні родинні обставини (постійні нестатки і раптову смерть доньки), І.Блажкевич зосередилася на порятунку від голоду дітей-сиріт, вдів, військово-полонених та хворих [12, с. 117; 44, с. 280]. У 1917 р. вона створила організацію “Сирітський захист” для воєнних сиріт [2, арк. 15], а в 1918 р. при місцевому осередку товариства “Сільський господар” організувала комітет допомоги тим, хто повертався з російського полону, та воєнним біженцям [12, с. 117; 44, с. 280].

У цей складний період вчителька велику увагу приділяла питанням економічного піднесення галицького села. Так, восени 1915 р. у Залукві вона заснувала і очолила кооператив “Власна поміч”. У 1917 р. відновила діяльність повітового кооперативу “Поміч” у Галичі, працювала секретарем товариства “Сільський господар” [56, с. 98]. Сама ж філія господарського товариства розміщувалася у її помешканні в школі с.Залуква [11, с. 6].

У 1918–1919 рр. І.Блажкевич взяла активну участь у національно-визвольних змаганнях і державотворчих процесах ЗУНР. 1 листопада 1918 р. у Львові однією із перших склала присягу на вірність новоствореній державі. На її заклик сотня селян Залукви 2 листопада перебрала владу в Галичі. Вчителька особисто керувала роззброєнням місцевої польської жандармерії, а згодом збирала віча у навколишніх селах з метою мобілізації добровольців до українського війська. Вона була єдиною жінкою у складі повітової Української національної ради у Станиславові, заснованої послом Л.Бачинським для соціально-політичного захисту населення Станиславівського повіту [44, с. 280–281]. Через свою патріотичну позицію неодноразово зазнала переслідувань з боку польської влади. З цього приводу у спогадах за 9 червня 1919 р. писала: “Заде-ревіла-задубіла – ніщо вже мене не вражас. В одному лише не загубила рахунку: знаю, що за цих 12 днів переведено в моїй хаті 17 ревізій і 8 разів мене арештовано. Бувало й так, що одні вийшли з хати через кухню, а з боку класу входила друга ревізія. У хаті

столи і лежанка перевернені догори ногами, постіль розкинена, шафи відкриті, книжки купками” [13, с. 144]. Щоб уникнути арешту за наказом військового коменданта Галича, жінка впродовж майже п’яти місяців переховувалася у лісі [13, с. 144].

У 1920 р. Іванні Блажкевич вдалося влаштуватися на роботу у педагогічному товаристві “Рідна школа”, а також включитися до праці в організації “Взаємна поміч українського вчителства”. Упродовж 1920–1922 рр. вона працювала учителькою школи ім. М.Шашкевича у Станиславові. Попри чималий об’єм обов’язків, письменниця знаходила час на організацію різних масових заходів. Зокрема, як дізнаємося з автобіографії, 8 листопада 1920 р. вона доповідала на віче у Перемишлі про завдання жінки у важкі повоєнні роки [2, арк. 15].

Через рік, у жовтні 1921 р., повернувся з полону чоловік Іван Блажкевич [13, с. 147]. З 1923 р. родина мешкала у с.Денисів, де, на наш погляд, найбільше розкрився талант І.Блажкевич як організатора і просвітнього діяча. З цього приводу парох с. Великий Ходачків Тернопільського повіту Т.Бордуляк згадував: “Грандіозна, без усякого перебільшення, її громадська робота. Її тендітних ручок не сходять мозолі. Поляки бояться її, як чорт ладану” [50, с. 38].

Першочергову роль вчителька відводила патріотичному вихованню молодого покоління. Організуючи пластовий гурток “Стрипа”, а згодом товариства “Луг”, “Каменяр”, вона дбала як підвищення рівня освіченості місцевої молоді, так і про популяризацію здорового способу життя [54, с. 609]. Щодо останнього, то педагог неодноразово виступала із доповідями про основи гігієни, інфекційні хвороби і способи боротьби із ними. Велику увагу вона приділяла одній із найбільш розповсюджених хворіб того часу – туберкульозу, а також проблемам здоров’я дітей, дитячим інфекційним недугам [2, арк. 17]. Ці та інші питання відобразилися у її газетних публікаціях: “Не заносьте самі дітям слабостей” [17, с. 7], “Не жалуйте козі ліса” [29, с. 4], “Жінки, використайте своє право!” [26, с. 14–15], “Самопоміч жінок в часі злогів” [20, с. 10], “Як замітати хату?” [23, с. 8].

Вважаючи повноцінне харчування неодмінною складовою здорового способу життя, І.Блажкевич неодноразово виступала організатором різних кулінарних курсів, популяризувала страви із городини та заохочувала селян до придбання кулінарних книг. До прикладу можна навести тільки окремі назви її дописів, розміщених у журналах для жіноцтва “Жіноча доля”, “Жіноча воля” і “Нова хата”: “Впливаймо на поправу відживлення села” [14, с. 3; 15, с. 3], “Збагачуймо нашу кухню здоровими яринними стравами” [27, с. 12], “Сповнім занедбаний обов’язок” [21, с. 10–11] тощо.

Поряд із пропагандою медичних знань і здорового харчування, І.Блажкевич намагалася боротися із забобонами. Зокрема, заклик поборювати пересуди знаходиться у її записній книжці. Це дає підстави припустити, що дана тема стала предметом окремої лекції чи реферату [9, арк. 16]. Авторка різко критикувала віру у так звані “сонники” та розкривала їх згубний вплив. На її думку, “як довго всілякі сонники будуть своєю ворожбою наводити безпотрібну журбу про сподівані нещастя, як довго кожна днину начинатимуть наші господині від толкування снів, – так довго не буде добра в наших родинах і тому найкраща рада сонник кинути в піч, а поради, як в світі жити, шукати в своїх жіночих часописах та книжках” [38, с. 3].

Паралельно вчителька продовжувала працювати у руслі боротьби із алкоголізмом. Через пресу вона закликала жінок, щоб ті збирали у громадах антиалкогольні віче і запрошували лікарів із рефератами про шкідливість вживання спиртних напоїв, його вплив на деморалізацію дітей [26, с. 14–15]. У брошурі “Культурна людина” І. Блажкевич пропонувала не запрошувати на весілля великої кількості гостей, обмежити святкування одним днем, відмовитися від музики і спиртних напоїв [16, с. 23]. Аналогічні міркування висловлювала і щодо влаштування великих хрестин, а також поминальних обідів. Як альтернативу, пропонувала урочисте відзначення різних народних річниць у

читальнях: “Віддаймо лише частину гроша, прогайнованого на могоричах і празниках, на народні ціли або вложім його на ошадність до сільської каси – райфайзенки, яка повинна бути в кожному селі, а наше народне життя буде і веселіше і достатніше” [16, с. 24–25]. Загалом вона пропагувала ошадність у кожній сім’ї, наголошуючи що, “де нема ошадності, там нема культури” [16, с. 25]. Радила господарям вести чіткий облік витрат і прибутків, що навчило б ошадності і запобігало купівлі непрактичних речей, а особливо дорогого одягу [18, с. 3].

Поряд з цим, І.Блажкевич була організатором масових дійств: вечорниць, концертів, вистав, фестин не тільки у Денисові, але й інших селах Тернопільського воєводства [35, с. 213]. Вона написала сценарій вертепу, призначеного виключно для парубочих громад, які колядували на “Рідну школу” [25, с. 4]. Дійовими особами такого дійства крім загальноприйнятих Ірода, пастуха, жида, цигана, кози виступали січовий стрілець та інвалід війни, що свідчить про бажання повернути увагу до проблеми національно-визвольних змагань українців. Так, один із учасників вертепу, Максим, згадуючи минуле, стверджує, що не дарма проливав свою кров: “Так вже йде на світі: воля зростає в науці, в просвіті, але приходиться на світ лише з крові, яку за волю проллють із любови найкрасші діти якоїсь країни. З нашоїж крові воля України зростає напевно! Може вже не нам втішатись нею... Так нашим синам вона засяє в цілій красоті!” [25, с. 6].

Іванна Блажкевич – авторка книг на педагогічні та морально-етичні теми: “Дитячий садок на селі в часи літніх робіт” (1930), “Культурна людина. Про те, як мають жити між собою чоловік і жінка, батьки і діти та брати і сестри” (1930, 1934), “Культурна людина. Наука для старших, а особливо молодих про те, як жити з людьми, як поводитися в гостях, як одягатися і держати чистоту. Як працювати для громади” (1930) [41, с. 53]. У міжвоєнний період окремими виданнями для дітей вийшли її віршовані п’єси “Святий Миколай у 1920 році” (1920), “Тарас у дяка” (1923), “Діло в честь Тараса”, вищезгаданий “Вертеп” (1924), “В мамин день” (1931), “Івась-характерник: сценічна картина з дитячих літ Івана Франка в 3-х діях” (1936), збірки “Мила книжечка” (1928), “Оповідання” (1937) [61, с. 63]. У 1936 р. І.Блажкевич інсценізувала “Лиса Микиту” Івана Франка. Ця п’єса була успішно поставлена у Львові в залі театру “Різномудностей” [40, с. 6–7].

Будучи добре ознайомленою із обсягом щоденних обов’язків сільських жінок, особливо під час літніх польових робіт, а також численними випадками дитячого травматизму, спричиненого недоглядом з боку дорослих, вчителька вважала організацію дитячих садків однією із найнагальніших справ. Доклавши чималих зусиль, влітку 1929 р. вона домоглася дозволу на організацію дитячих дошкільних закладів. У результаті відкрила перший дитячий садок, який діяв з 15 липня по 8 вересня 1929 р. Таким чином вдалося задіяти 48 дітей [59].

Педагог активно боролася за права жінок і виступала на відповідних зібраннях. Наприклад, 20 березня 1927 р. на вічі у Бережанах висунула вимоги щодо усунення дискримінації в оплаті праці [2, арк. 16]. Вона закликала сільських господинь дбати про самоосвіту, придбати й читати книги про медицину, господарство, кулінарію тощо [24, с. 24]. Питанням культурно-просвітньої праці на селі і ролі у цьому жіноцтва присвячена її публікація “Як вести працю на селі?”. У ній авторка дає поради, виходячи із власного досвіду просвітницької роботи. Зокрема, відзначає велику роль хорів, аматорських театрів і громадсько-політичних свят (Свята “Просвіти”, урочистостей з нагоди річниць Т.Шевченка) у процесі піднесення національної свідомості селян. Вона також наголошує на важливій ролі історичних оповідань, вміло підготовлених рефератів, однак при цьому наголошує, що “сам реферат, виголошений офіційно, а не доповнений дискусією, згідно свобідним розговором на порушену тему, не матиме великого впливу” [33, с. 10].

Важливим напрямком громадської роботи І.Блажкевич стала боротьба за раціоналізацію господарства пересічних селян. Ще у 1909 р. вона взяла участь у “Просвітньо-економічному конгресі” у Львові, де виступала із доповіддю “Про годівлю кроликів”. Цього ж року вона брала участь у сільськогосподарській виставці у Стрию, на якій отримала золоту медаль за годівлю кроликів і срібну за етнографічну збірку. Золотою медаллю була відзначена заснована нею у Денисові “Спілка годівлі кроликів” [2, арк. 14]. У 1918 р. жінка навчалася на годівельно-садівничих курсах у Відні [1, арк. 1 зв]. І.Блажкевич уклала підручник про розведення кролів для дітей під назвою “Пушистий король” (1929), в якому у формі оповідань подала цінну інформацію про різні породи кролів, особливості догляду за ними, небезпечні захворювання і т.д. Окремі розділи книги написані у віршованій формі і супроводжуються ілюстраціями [5, арк. 10, 11].

Велику увагу приділяла І.Блажкевич популяризації птахівництва на сторінках жіночої періодики. Наприклад, тільки у 1932 р. часопис “Жіноча воля” опублікував її дописи з такими промовистими назвами: “Не марнуйте курячого пір’я!” [37, с. 6], “Не викидайте шкаралупок з яєць!” [36, с. 6], “Щоби кури не виливали яєць” [39, с. 6], “Не даваймо себе на посміх чужинцям” [28, с. 5–6].

Як вже згадувалося раніше, вчителька займалася пасічництвом. Окрім цього, використовуючи друковане слово, вона заохочувала селян вирощувати кормові буряки [30, с. 16], сортові полуниці [22, с. 9]. Іванна Блажкевич вміла щепити дерева і залучала до цієї справи односельців. Захоплення садівництвом вона перейняла ще від свого батька О.Бородієвича, який кожному учневі після закінчення школи дарував по дві щепи [49, с. 118]. Згодом сама виростила власний сад плодкових морозостійких дерев. Під час пожежі 1934 р., що практично знищила с.Денисів, згоріло близько 3 тис. щеп, посаджених із цього саду [2, арк. 18]. Тоді вчителька однією із перших збирала у селах Тернопільського повіту допомогу для потерпілих та особисто надала багато посадкового матеріалу. Не покинула І.Блажкевич садівництво і на схилі літ. Листуючись із школярами с.Залуква, надіслала їм 200 паростків морозостійкої виноградної лози “денисовець” [41, с.53]. Навіть під час святкування свого 90-річного ювілею у жовтні 1976 р., вчителька дарувала гостям саджанці вирощеного нею винограду [43].

З впевненістю можна стверджувати, що І.Блажкевич здійснила великий внесок у економічне піднесення не тільки рідного села, але і багатьох населених пунктів Тернопільського повіту. У 1928 р. вона очолила в Денисові кооператив “Народна сила”, взяла активну участь у створенні районної молочарні (1933 р.), працювала у ній касиром [2, арк. 18; 56, с. 99]. Займаючись активною пропагандистською роботою, вчителька впродовж 1932 р. побувала у 83 місцевостях Поділля, Покуття і Волині. Тільки за чотири місяці І.Блажкевич вдалося здійснити 40 поїздок, у ході яких вона організовувала кооперативні збори і наради [58, с. 180]. Завдяки її кличу “Жінки у кооперацію!” тільки у 1932–1933 рр. до українських установ вступило 3262 жінки [2, арк. 12]. Агітуючи селян вступати до кооперативів, вона проводила збір продовольства для жертв голодомору 1932 – 1933 рр. [52, с. 574].

Учителька опублікувала низку відозв і статей, присвячених проблемі кооперативного руху [10, арк. 1–2; 31, с. 11; 32, с. 13]. У одній із них вона наголошувала, що кооперація “зможе стати осередком нашого господарського і культурного життя, а найважливіше вона зможе нас визволити із ярма безчисленних посередників, котрі тягнуть останні життєві соки з нашого народу” [32, с. 13]. На її думку, кооперативи мали бути не тільки засобом піднесення матеріального добробуту селянства, але і школою господарської дисципліни, економічного виховання, набуття навичок, необхідних громадянинові у його суспільній діяльності [9, арк. 24]. У зверненні “Жінки, мамі, кооператорки!” І.Блажкевич закликала: “Здвоїть свою працю, помножіть свою вербувальну силу, прикликуйте всіх сестер і кажіть їм, що ви вважаєте, бо лише хто народні маси здобуде і їм важку ціль вкаже, той може побідити і побідить” [10, арк. 2].

У 1937 р. Іванну Блажкевич обрано директором Подільського союзу кооператив (ПСК), а з березня 1938 р. – директором організаційного відділу ПСК. На посаді директора вона доклала чималих зусиль для добудови зернового кооперативного магазину при станції Денисів-Купчинці [56, с. 99]. З її ініціативи у с. Яструбовому Тернопільського повіту було збудовано цегельню [35, с. 213].

Іванна Блажкевич також відома як засновниця і організатор різних економічних курсів. Зокрема, у жовтні 1938 р. вона проводила у Денисові курси з метою підготовки і перепідготовки кооперативних діячів. На курсах крамарів, що відбувалися з 6 листопада по 25 грудня 1938 р. за участі 60 слухачів, особисто викладала наступні предмети: кооперація: історія та теорія; кооперативне правознавство з податками й адміністративними приписами, культурно-освітня праця кооперативу, діловодство кредитного кооперативу [56, с. 99].

Користуючись заслуженою підтримкою з боку місцевого населення, І. Блажкевич у 1928 р. виступала кандидатом у послы до сейму від Української соціалістично-радикальної партії. Цього ж року вона перенесла сильну особисту трагедію. 14 та 17 вересня 1928 р. несподівано померли дві її маленькі доньки, а вже 11 листопада отримала лист польською мовою із промовистим підписом “Ті, що помстились”. Зміст послання фактично підтверджував невідповідність цієї трагедії. У ньому висловлювалося припущення, що із смертю дітей жінка буде більше займатися особистими, а не суспільно-політичними справами [47, с. 267].

За активну громадську діяльність І. Блажкевич неодноразово піддавалася переслідуванням. 15 листопада 1938 р. вчительку разом із 12-ма мешканцями с. Купчинці жорстоко побили польські жандарми на березі ріки Стрипи. Завдавши 120 ударів палицями, її з численними переломами і забоями покинули помирати. Тільки завдяки старанням і наполегливій боротьбі місцевих селян жінку вдалося доправити до львівської лікарні, де вона одужувала впродовж трьох місяців [58, с. 180].

Незважаючи на підірване здоров'я, вчителька продовжувала наполегливо працювати в роки Другої світової війни. Під час німецької окупації, щоб врятувати молодь від примусового вивезення до Німеччини, вона організувала сільськогосподарську школу на базі кооперативного будинку в Денисові і була її директором впродовж 1941–1943 рр [35, с. 215]. Таким чином їй вдалося згуртувати там 800 хлопців і дівчат [2, арк. 10].

Не покинула вона громадську діяльність і в роки радянської влади. Завдяки її наполегливим домаганням у Денисові наприкінці 40-х рр. ХХ ст. відкрито дитячий садок, розпочала роботу дільнична лікарня, облаштовано краєзнавчий музей (1967), споруджено пам'ятник Тарасу Шевченку тощо [35, с. 215]. У післявоєнний період вийшли її збірки “Подоляночка” (1958), “Прилетів лелека” (1971), “Хто посіяв промінь” (1976), “Чи є в світі щось світліше” (1977) та інші [46, с. 121].

У 1986 р. у рідній садибі І. Блажкевич на громадських засадах створено Меморіальний музей письменниці і встановлено меморіальну дошку з барельєфом. З 1997 року музею надано статус народного, згодом в саду поставлено пам'ятник – погруддя поетеси [42]. Тут зберігаються особисті речі, книги письменниці, зібрано близько 10 тисяч листів до багатьох відомих людей того часу [51]. Сучасна громадськість із вдячністю вшановує пам'ять видатної громадської діячки. У школах та бібліотеках Тернопільщини проводяться тематичні вечори, організуються систематичні екскурсії до Денисівського краєзнавчого музею. До заходів, пов'язаних із вшануванням її пам'яті, долучається і Івано-Франківська область. Зокрема, рішенням 21 сесії Галицької районної ради шостого скликання від 22 листопада 2013 р. Залуквянській школі присвоєно ім'я Іванни Блажкевич [53].

Таким чином, Іванна Блажкевич зробила великий внесок у культурно-просвітне і соціально-економічне піднесення галицького села. Вона належала до когорти найбільш

активних діячів свого часу, які не рідко жертвували своїм особистим життям заради суспільних інтересів. Широке коло її громадських обов'язків просто вражає. Це боротьба із неписьменністю та підготовка здібних учнів до навчання в гімназіях, пропаганда здорового способу життя, боротьба за права жінок, створення кооперативних установ, добродійних організацій, дошкільних навчальних закладів, сільськогосподарської школи. Водночас, попри активну участь у суспільно-політичному житті, письменниця залишила майбутнім поколінням чимало творів, які входять до золотого фонду української дитячої літератури.

1. Держархів Тернопіль. обл., ф. Р-3205, оп. 1, спр. 1. – 4 арк.
2. Держархів Тернопіль. обл., ф. 3205, оп. 1, спр. 2. – 23 арк.
3. Держархів Тернопіль. обл., ф. Р-3205, оп. 1, спр. 7. – 33 арк.
4. Держархів Тернопіль. обл., ф. Р-3205, оп. 1, спр. 8. – 678 арк.
5. Держархів Тернопіль. обл., ф. Р – 3205, оп. 1, спр. 10. – 24 арк.
6. Держархів Тернопіль. обл., ф. Р-3205, оп. 1, спр. 13. – 12 арк.
7. Держархів Тернопіль. обл., ф. Р-3205, оп. 1, спр. 25. – 6 арк.
8. Держархів Тернопіль. обл., ф. Р-3466, оп. 1, спр. 139. – 1 арк.
9. ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України (відділ рукописів), ф. 243, спр. 2. – 51 арк.
10. ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України (відділ рукописів), ф. 243, спр. 7. – 2 арк.
11. Блажкевич І. Листопадовий спогад / І. Блажкевич // Літопис Червоної Калини. – 1937. – Ч. 12. – С. 4–6.
12. Блажкевич І. Спогади (30.7.1914 – 4.10.1921 рр.) / І. Блажкевич // Дзвін. – 1991. – № 5. – С. 117–129.
13. Блажкевич І. Спогади (30.7.1914 – 4.10.1921 рр.) / І. Блажкевич // Дзвін. – 1991. – № 6. – С. 136–147.
14. Блажкевич І. Впливаймо на поправу відживлення села / І. Блажкевич // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 12. – С. 3.
15. Блажкевич І. Впливаймо на поправу відживлення села / І. Блажкевич // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 13. – С. 3.
16. Блажкевич І. Культурна людина / І. Блажкевич. – Яворів: Накладом укр. вид. спіл. “Громада” у Львові, 1932. – 32 с.
17. Блажкевич І. Не заносьте самі дітям слабостей / І. Блажкевич // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 24. – С. 7
18. Блажкевич І. “Не руки роблять – лише спосіб” / І. Блажкевич // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 25. – С. 3.
19. Блажкевич І. Перший селянський хор у Денисові / І. Блажкевич // Народна творчість та етнографія. – 1966. – № 3. – С. 109.
20. Блажкевич І. Самопоміч жінок в часі злогів / І. Блажкевич // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 16–17. – С. 10.
21. Блажкевич І. Сповнім занедбаний обов'язок / І. Блажкевич // Жіноча доля. – 1932. – Ч. 17. – С. 10–11.
22. Блажкевич І. Хто слідуючий? / І. Блажкевич // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 39. – С. 9.
23. Блажкевич І. Як замітати хату? / І. Блажкевич // Жіноча доля. – 1932. – Ч. 9. – С. 8.
24. Блажкевич І., Кобринський О. Культурна родина. – Львів: Накладом кооп. “Самоосвіта” 1934. – 32 с.
25. Блажкевичева І. Вертеп: Різдвяна картина для сільських гуртків / І. Блажкевичева. – 2-е вид. – Львів: Накладня Михайла Таранька, 1931. – 16 с.
26. Блажкевичева І. Жінки, використайте своє право! / І. Блажкевичева // Жіноча доля. – 1926. – Ч. 5. – С. 14–15.
27. Блажкевичева І. Збагачаймо нашу кухню здоровими яринними стравами / І. Блажкевичева // Жіноча доля. – 1926. – Ч. 3. – С. 12.
28. Блажкевичева І. Не даваймо себе на посміх чужинцям / І. Блажкевичева // Жіноча воля. – 1932. – Ч. 15. – С. 5–6.
29. Блажкевичева І. Не жалуйте козі ліса / І. Блажкевичева // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 5. – С. 4.
30. Блажкевичева І. Не забуваймо про нашу худібку / І. Блажкевичева // Жіноча доля. – 1926. – Ч. 5. – С. 16.
31. Блажкевичева І. Перша користь з кооперативи / І. Блажкевичева // Жіноча доля. – 1926. – Ч. 4. – С. 11.
32. Блажкевичева І. Чого дібемося через кооперацію? / І. Блажкевичева // Жіноча доля. – 1926. – Ч. 2. – С. 13.
33. Блажкевичева І. Як вести працю на селі? / І. Блажкевичева // Нова хата. – 1929. – Ч. 8–9. – С. 8–10.
34. Блажкевичева І. Як я пасічникувала в часі війни / І. Блажкевичева // Жіноча доля. – 1930. – Ч. 33–34. – С. 5.
35. Головин Б. Знаменита постать у пам'яті живе / Б. Головин // Головин Б. Нації незгасний смолоскип: Статті, інтерв'ю, спогади. – Тернопіль: Просвіта, 2003. – С. 211–216.
36. І. Б. Не викидайте шкаралупок з яєць! / І. Б. // Жіноча воля. – 1932. – Ч. 12. – С. 6.
37. І. Б. Не марнуйте курячого піря! / І. Б. // Жіноча воля. – 1932. – Ч. 12. – С. 6.
38. І. Б. Сонник / І. Б. // Жіноча воля. – 1932. – Ч. 12. – С. 3.
39. І. Б. Щоби кури не виливали яєць / І. Б. // Жіноча воля. – 1932. – Ч. 18. – С. 5.
40. Іванна Блажкевич: бібліографічний покажчик / уклали: П. Баб'як, В. Хома. – Львів: Видання Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, 1980. – 45 с.

41. Левицький А. Педагог, письменниця, громадсько-культурна і політична діячка : Іванна Блажкевич / А. Левицький // Краєзнавець Прикарпаття. – 2006. – № 8. – С. 52–53.
42. Меморіальний музей-садиба письменниці Іванни Блажкевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://maps.visicom.ua/c/25.34074,49.46082,17/f/POIFQFDN90?lang=uk>.
43. Михлик З. Народна вчителька (130 років від дня народження Іванни Блажкевич (9.10.1886 – 11.03.1977) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.library.te.ua/library_content/calendar/kalendar16/10.
44. Нагачевська З. Педагогічна думка і просвітництво в жіночому русі Західної України (друга половина XIX ст. – 1939 р.) : монографія / З. Нагачевська. – Івано-Франківськ : Видавець Третяк І.Я., 2007. – 764 с.
45. Остапчук Я. Подих з недавньої бувальщини (Думки і спогади з мого життя) / Я. Остапчук // Збаражчина : Збірник споминів, статей і матеріалів. – Торонто, 1956. – С. 180–470.
46. Рутило І. Іванна Блажкевич і дошкільництво / І. Рутило // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – Тернопіль, 2002. – № 11. – С. 119–123.
47. Савак Б. Іванна Блажкевич / Б. Савак // Бережанська земля : іст.-мемуарний збірник. – Торонто, 1998. – С. 267–268.
48. Савак Б. Слово про нескореність: до 100-річчя від дня народження Іванни Блажкевич / Б. Савак // Жовтень. – 1986. – № 10. – С. 101–103.
49. Сенатович О. Жінка, не угодна жодній владі (Коротке слово про письменницю і громадську діячку Іванну Блажкевич) / О. Сенатович // Дзвін. – 1991. – № 5. – С. 117–119.
50. Сорока П. Ярмо і тягар, сповідь перейшлих літ / П. Сорока // Дзвін. – 2014. – Ч. 10. – С. 26–104.
51. Тернопільські школярі вшанували Іванну Блажкевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lyra.com.ua/2016/10/28/ternopolski-shkolyari-vshanuvali-ivannu-blazhkevych-foto>.
52. 33-й: голод: Народна Книга-Меморіал. – К., 1991. – 584 с.
53. Чаграк В. Школа імені Іванни Блажкевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sites.google.com/site/zalukvanskaskola/pro-skolu/istoria-koli/skola-imeni-ivanni-blazkevic>.
54. Чопик Д. Іванна Блажкевич (1886–1977) / Д. Чопик // Шляхами золотого Поділля: Тернопільщина і Скалатщина : регіональний історично-мемуарний збірник. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1983. – Т. III. – С. 608–610.
55. Чорна М. Громадсько-просвітницька діяльність Іванни Блажкевич упродовж 1939–1955 рр. / М. Чорна // Волинь і волиняни у Другій світовій війні : зб. наук. пр. за матеріалами I Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. подіям Другої світової війни на території Волин. обл. / упоряд. М. М. Кучерпа. – Луцьк, 2012. – С. 357–362.
56. Чорна М. Діяльність Іванни Блажкевич у Подільському союзі кооперативів упродовж 20–30-х років XX століття / М. Чорна // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів : Вид-во Львівської комерційної академії, 2013. – Вип. 11. – С. 96–103.
57. Чорна М. Дошкільне виховання як складова педагогічної діяльності Іванни Блажкевич [Електронний ресурс] / Чорна М. – Режим доступу : <http://xn--e1aaifpcds8ay4h.com.ua/pages/view/675>.
58. Чорна М. Кооперативна діяльність Іванни Блажкевич у Східній Галичині (1905–1939) / М. Чорна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Вип. 1. – С. 177–183.
59. Чорна М. Роль Іванни Блажкевич у розвитку шкільництва Східної Галичини (кінець XIX – середина XX століття) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/ua/conf/ist/archive/167>.
60. Шарик М. Діти війни : Спогади / М. Шарик. – Вінніпег : Вид-вець Іван Тиктор, 1955. – Т. 1. – 128 с.
61. Ярісевич Д. Блажкевич Іванна Омелянівна / Д. Ярісевич // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2004. – Т. 3 : Біо-Бя. – С. 63–64.

В статтє проанализирована общественная деятельность писательницы и педагога Иванны Блажкевич. Исследована ее роль в росте уровня образования галицких крестьян, антиалкогольной борьбе, популяризации здорового образа жизни. Большое внимание обращено на влияние И. Блашкевич в процессе рационализации хозяйства галицких крестьян и развитие украинского кооперативного движения в 20-х – 30-х гг. XX века.

Ключевые слова: *Іванна Блажкевич, Галичина, общественная деятельность, крестьяне.*

Public activity of authoress and teacher Ivanna Blazhkevych is analysed in the article. Her role in the increase of level of form of the galician peasants, antialcohol fight, popularization of healthy way of life is investigational. Large attention is turned a role of I. Blazhkevych in the process of rationalization of economy of the galician peasants and development of Ukrainian cooperative movement 20th – 30th of the XXth century.

Keywords: *Ivanna Blazhkevych, Galychina, public activity, peasants.*